

6/8

Viktorianismens ursprung

EN ENGELSK författarinna, *Muriel Jaeger*, har tagit upp ett gammalt och roligt, men aldrig systematiskt behandlat problem, varför upplysningstidens irreligiositet, lätt-sinne och individualism efterträddes av det viktorianska skedets fromhet, korrekthet och konformitet: *Before Victoria* (Chatto and Windus, 18 shilling). Hon har emellertid inte den grundlighet och den skärpa som behövs för uppgiften; det är rätt få relevanta fakta som kommer fram, och mest blir det ur kända biografier hämtade historietter om Wilberforce, Hannah More, Melbourne, Byron och andra pittoreska figurer från tiden före och närmast efter Viktorias tronbestigning. För att lämna ett bidrag av vikt till belysningen av den omskrivna attitydförändringen krävs en socialstatistisk och socialhistorisk undersökning, som här ej alls försöks; det krävs också att skilda socialgrupper och miljöer hålles isär och att man inte ser det engelska folket från monarken till lantarbetaren som en enda person, snabbt omvänd till gudsfruktan och dygd. Kanske är hela problemet till stor del ett skenproblem; möjligen gällde förändringen i huvudsak blott hovet och en grupp aristokrater, som blivit särskilt uppmärksammade, möjligen kommer intrycket av förändring väsentligen därav att den förmögna medelklassen med en viss puritansk anstrykning i början av 1800-talet blir större, politiskt och socialt mera betydelsefull och mera observerad av historieskrivningen än tidigare. Det i handböcker och även i vetenskapliga specialskrifter vanliga talet om att en period avlöses av en annan med högst olika karaktäristika bygger ofta på sådana slarviga och uppiggande generaliseringar.

H T-n

6/8

Hr Möllers synpunkter är av intresse. Vi instämmer helt i tanken att fred kan tryggas blott genom en världsfederation och att alla demokratier bör hålla det målet leandande. Men ett mål i samma mening som kommunismens strävan till världsherravälde är inte en världsfederation för demokratierna och kan inte inom överskådlig tid väntas bli det. De enskilda staterna vill behålla sin självständighet, och de kan inte av mäktigare demokratier genom våld eller tryck tvingas att kapitulera; det vore att bryta mot de grundsatsar vi verkar för. Uppbyggandet av en federation stöter, även om alla stater i princip skulle önska den, på utomordentliga svårigheter. Skall varje stat ha en röst — vilket underligt nog ofta ansetts demokratiskt — eller skall rösterna fördelas efter folkmängd? I sistnämnda fall blir småstaterna betydelselösa och Indien eller Kina får vida fler röster än USA eller England. Andra mera komplicerade system för maktfördelningen, såsom en kombination av folkmängd, rikedom och militär styrka, har framkastats, men att nå en lösning som tillfredsställer alla synes nästan hopplöst. Demokratierna kan naturligtvis inte godta en federation som i realiteten skulle göra kommunismens och den tredje ståndpunktens statsblock till deras herrar. Det var besvärligt att nå en uppgörelse mellan de nära sammanhörande staterna i Nordamerika för 170 år sedan; att nå en sådan uppgörelse för en värld i motsättning och konflikt är omöjligt.

7/8

Vilhelm Moberg har i ovanstående artikel tagit upp en rad principiella och mera speciella eller personliga problem som är av stort intresse. Jag skall i mina kommentarer inte följa Moberg från punkt till punkt, utan söka klarlägga min egen uppfattning i de berörda frågorna. Först tar jag upp de punkter där jag helt eller i stort sett är ense med Moberg. Som jag framhåll i en ledande artikel den 13 juli synes mig Radiotjänst vara obenägen att ta upp aktuella och särskilt starkt omstridda frågor till debatt. Moberg talar särskilt om rättsaffärerna. För min del kan jag nämna en rad andra frågor som kanske särskilt framförts av Dagens Nyheter men som, därom är jag övertygad, åtminstone under vissa skeden väckt ett ganska allmänt och stort intresse. I utrikespolitiken kan jag nämna frågan om anslutning till Atlantpaktens, frågan om förbud mot atomvapen, frågan om Sveriges behov av atomvapen och frågan om avspänningen öst-väst sedan sommaren 1955. Bland inrikespolitiska diskussionsämnen kan jag nämna frågorna om den svenska demokratis ställning till det kommunistiska partiet, statskyrkan och statskicket. Mitt intryck är — jag kan inte bevisa dess riktighet — att Radiotjänst åtminstone i flera av dessa fall varit ovillig att anordna en debatt därför att man på regeringshåll, kanske också inom partiledningarna, inte önskade en sådan. Det är emellertid möjligt att Radiotjänst också mött sådana svårigheter när det gällt anskaffandet av representativa debattörer att den av detta skäl inte tagit upp frågorna. Att det skulle föreligga någon föreskrift eller någon kon-

vention enligt vilken Radiotjänst i sitt val av ämnen skulle vara beroende av "överheten" tror jag däremot inte, än mindre på någon tystnadens konspiration kring dessa ämnen. I åtskilliga fall har enligt min mening Radiotjänst friskt tagit upp även brännande ämnen i sitt program.

Diskussionen i radio den 9 juli om rättsfrågorna, i vilken jag deltog, blev som Moberg kraftigt betonad och av ganska begränsat intresse. Men det är orätt att påstå att Dreyfusaffären var någon huvudpunkt i detta samtal; en rad frågor som gällde svenskt rättsväsen och svensk demokrati blev behandlade. Samstämmigheten var emellertid så pass stor att debatten inte fick någon större vitalitet.

Mobergs aktioner i rättsfrågorna, särskilt genom den senaste skriften ("Komplotterna"), har jag förut prisat i skilda sammanhang; de frågor han tar upp i "Komplotterna" har sedan länge från i stort sett samma utgångspunkter behandlats i Dagens Nyheter. Samtidigt vill jag liksom tidigare understryka att enligt min uppfattning Moberg i vissa fall överdrivit och generaliserat. Att med anledning av de rättskandaler som förekommit i Sverige tala om en allmän rättsöta finner jag förfelat; som jag skrev i en ledare den 1 juni har rättskipning och förvaltning i Sverige i det hela utan tvivel stått högt och står fortfarande högt.

Därmed övergår jag till Mobergs mellanhavanden med Radiotjänst och Dagens Nyheter och de reflexioner han därtill ankyter.

Då jag några veckor före debatten den 9 juli tillfrågades om jag ville delta i en diskussion om rättsfrågor föreslog jag omedelbart att Moberg och en av de pressmän som kraftigast opponerat mot hans senaste skrift i första rummet skulle inbjudas. Först samma dag diskussionen ägde rum fick jag reda på att Moberg inte skulle delta därför att en överenskommelse med honom inte kunnat komma till stånd. Med en viss tvekan tog jag i alla fall del i debatten som jag från början förutsett skulle gälla rättsfrågor i allmänhet och inte gå ut på i detalj uppta de senaste rättsaffärerna. Detta bör kanske betonas som bakgrund till vad jag vidare har att säga.

Mobergs allmänna anklagelser mot Dagens Nyheter för bristande liberalism skall jag inte ta upp. Moberg anser sig handla liberalt, vi anser oss också handla liberalt. Dess bättre finns det inte någon påve eller någon internationell kongress som dekretar vad som är liberalt eller inte. Jag skall försöka att undvika sådana värderingsord, som visserligen livar upp men också lätt snedvrider och fördunklar.

Då Radiotjänst ber Moberg att läsa upp ett stycke ur en roman och

Moberg vägrar att så göra, om han inte tillika får läsa upp en del av "Komplotterna", är han självfallet i sin goda rätt. Det skulle emellertid leda till underliga konsekvenser om personer som ombads att medverka i radio mera allmänt krävde att få göra inlägg i helt andra frågor; själv har jag aldrig kommit på idén att vid ett förslag från Radiotjänsts sida svara med begäran att få läsa upp låt oss säga en av mina ledare om Atlantpakten. Realproblemet ligger uppenbarligen på ett annat plan; har Radiotjänst rätt att vägra Moberg eller andra personer med samma ställning att få göra ett önskat inlägg?

Helt allmänt och principiellt anser jag det självklart att Radiotjänst är berättigat till detta. Moberg talar i detta sammanhang om censur eller rent av förhandscensur; enligt mitt språkbruk är censur alltid ett offentligt ingripande som sker i en publicering kommer till stånd, och självfallet är att i radio någon annan form av ingripande inte är möjlig. Att radion såtillvida måste vara ett monopol som någon eller några i radion anställda personer måste bestämma vad som skall tas upp och i vilken form en sak skall tas upp behöver jag väl inte närmare utreda. Att en särskild generositet är rimlig gentemot en så framstående och populär författare som Moberg torde väl också de flesta erkänna. Vi måste även här komma till en bedömning av det enskilda fallet.

Gränsen mellan en allmän debatt om rättsläget i Sverige och en debatt om de senaste rättsaffärerna måste bli vag. Men att radion utgår från att en debatt om nämnda rättsaffärer som kommer att innefatta hårda angrepp på ett antal personer inte kan äga rum utan att dessa personer beredes tillfälle att försvara sig synes mig naturligt, ja, nödvändigt. Hur bestämt jag än delar Mobergs kritiska uppfattning om exempelvis justitieministerns, justitieombudsmannens eller Vetenskapsakademiens hållning eller uttalanden i dessa affärer så anser jag att varken Moberg, jag själv eller någon annan har något berättigat krav på att få säga sin mening om inte de anklagade eller kritiserade personerna samtidigt får värja sig. Däremot tycker jag det vore bra om Radiotjänst anordnade en debatt mellan förslagsvis Moberg och justitieministern eller Moberg och Vetenskapsakademiens sekreterare om just de konkreta förhållanden som i dessa fall lett till angrepp mot vederbörande tjänstemän.

Likheterna och skillnaderna i det nu berörda hänseendet mellan Radiotjänst och en tidning skulle det bli för omständligt att här gå in på. Jag vill emellertid gärna säga några ord om hur jag ser Dagens

Nyheters ställning när det gäller antagande och refuserande av artiklar. En tidning har, som senare tids kanske mest berömde publicist, G P Scott i Manchester Guardian, ofta underströkt också i viss mån en monopolställning. Vid refuserandet av en artikel är jag van vid repliken: Jaså, detta är inte en fri tidning, ni har censur, här får man inte skriva vad man vill. Nej, naturligtvis inte. Vilken tidning kan tänka sig att ta in allt som någon människa vill ha in? Som chefredaktör för Dagens Nyheter är det min rätt och skyldighet att i omstridda fall i sista hand bestämma om en sak skall publiceras eller inte. Jag tror att varje medarbetare i Dagens Nyheter kan intyga att han eller hon har stor frihet; när det gäller nyhetstjänsten försöker vi upprätthålla endast kravet på rimlig objektivitet och skicklighet, var till givetvis kommer att nyheternas intresse och betydelse blir avgörande. Vad angår de delar av tidningen som jag närmast avser (ledarna och kulturspalterna) är det klart att ledarna är representativa för tidningens åsikter och att vi inte publicerar ledande artiklar som strider mot dessa åsikter (ja, över huvud inga artiklar som kommer från någon utanför kretsen av fasta ledarskrivbenter). Vad kulturavdelningen beträffar är kanske i rittinlo procent av alla fall orsaken till en refusering att artikeln anses dålig — enfaldig eller likgiltig eller långrandig eller dylikt. Men jag utgår från att inte heller på kultursidan sådana artiklar som kan anses innehålla eller vara färgade av antidemokratisk propaganda (kommunistisk eller fascistisk) skall införas; den intensitet med vilken vi bekämpar antidemokratiska rörelser gör enligt min uppfattning publicering av sådana artiklar orimlig. Man kan möjligen diskutera om dessa mina grundsatser är riktiga eller inte. Man kan också diskutera om de i det enskilda fallet tillämpas på ett riktigt sätt eller inte. Men man kan såvitt jag förstår inte komma ifrån att några sådana grundsatser måste finnas och att någon måste ha rätten eller makten att besluta om deras tillämpning.

Moberg skriver att hans enda stöd är hans förläggare, Albert Bonniers förlag, som konsekvent tillämpat åsiktsfrihetens princip. Jag är övertygad om att Bonniers förlag följer en tolerant och generös utgivningspolitik; det bestyrkes nu senast av sista delen i Karl Otto Bonniers historik. Ett förlag är emellertid en annan sak än både radion och en tidning. Det är ingenting abnormt för ett förlag att utge omväxlande demokratiska, kommunistiska eller fascistiska skrifter; något liknande är otänkbart både för radion och en

tidning. Och vi får inte alldeles glömma bort att Vilhelm Moberg är en av landets främsta och dess mest populära författare. Också förlag, och till och med Albert Bonniers förlag, torde våga att utge vad som helst, även om de politiska åsikterna ej spelar in vid bedömandet.

HERBERT TINGSTEN